

Praėjusių metų pabaigoje, švęsdamas 80-ąsias įkūrimo metines, Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus lankytojams jubiliejaus proga padovanojo keletą renginių: dar lapkričio pabaigoje buvo pristatyta atnaujinta J. Zikaro muziejaus ekspozicija, o gruodį jubiliejinę savaitę ženklo dvių parodų atidarymai – M. K. Čiurlionio dailės muziejuje įrengta Lietuvos numizmatikos ekspozicija, o viename iš aštuonių muziejaus filialų – Adelės ir Pauliaus Galaičių namuose pamėginta rekonstruoti tarpukariu čia ir apskritai to meto kasdieniame gyvenime sklindžiusią *art deco* stiliaus dvasią su rafinuotumu ir prabangos troškulių, svaigaus jausmingumo proveržiais ar dažnai nepamatuotais geidulio ir fatališkumo siekiais. Suprantama, Lietuvoje visa tai reiškėsi kur kas kukliau nei toje pasaulio dalyje, kur *art deco* iš tiesų formavosi ir kurioje masinės gamybos bei masinės kultūros vystymosi tempas buvo palankesnis stiliui sparčiai ir ryškiai suvežėti. Tačiau ši paroda – akiškai įrodymas, kad „modernaus europietiško siekiai“ buvo nesvetimi ir to meto Lietuvoje.

Parodos rengėjai neturėjo didelių ambicijų ieškodami to laikotarpio *art deco* meno grynuolių, kurių Lietuvos vaizduojamajame mene apskritai nėra labai daug. Šįkart orientuotasi į 3–4-ojo dešimtmečio Lietuvos vaizduojamąją bei taikomąją dailę siekiant atkurti Nepriklausomos Lietuvos laikinosios sostinės epochos nuotaikas, privataus gyvenimo saloniškumą, romantiką ir paslaptinę.

Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus yra sukaupęs nemažą šio laikotarpio dailės kūrinių ir buitinių daiktų kolekciją. Iš jos atrinkti eksponatai ir šiai parodai.

Nors *art deco* stiliaus meninės raiškos formos ir neįsivyravo Lietuvoje, vis dėlto stiliaus idėjos, vertybės, kūrybos principai buvo priimtini tiek patiems kūrėjams, tiek vartotojams. Lietuvos ekonomikos vystymosi tempas keitė šalies socialines struktūras. Susiformavusią inteligentiją ir pasiturinčių miestelėnų sluoksnį tenkino madingi ir praktiški modernių formų daiktai, kurie dažniausiai buvo įvežami iš užsienio. Kampuoti laužytų formų stiklo gaminiai, porceliano, fajanso kavos, arbatos ir pietų servizai, dekoruoti geometriniais ar augaliniais ornamentais, dekoratyvinės statulėlės, figūrinės atramėlės knygoms nebuvo staigmena dažno to meto miestiečio buitijai.

Lietuvoje mados buvo kiek nuosaikesnės nei Vakarų Europoje. Vis dėlto parodoje eksponuojama Marijonos Rakauskaitės laisvai krentanti nuleistų klubais liemeniu suknelė ir smailiosios aukštakulniai bateliai ar stilingos Adelės Galaunienės skrybėlaitės, „bakelito perlų“ karoliai, iš archyvinų nuotraukų svajingai žvelgiančios madingomis šukuosenomis ir aprėdais damos byloja, kad laikmečio madų tendencijos ir naujovės atitiko rafinuotą miesto ponių skonį ir rado vietą jų buduaruose bei dražužinėse.

Vartotojiškos paskirties daiktai ar vartotojo skonių kaita kiek lengviau pasidavė formų modernėjimui ir įvairioms *art deco* stiliškos naujovėms. Tu tarpu dažnas Lietuvos menininkas tuomet Europoje ir Amerikoje madingos meno krypties principus į savo kūrybą įsileido tik su didesnėmis išlygomis. Vis dėlto žvelgdami į 3-iajame dešimtmetyje Petro Kalpoko tapytą Olgos Dubeneckienės portretą, Adomo Varno „Savatikybę“ (1919–1920), svajingas ir madingas Kajetono Sklėriaus moteris („Moteris terasoje“, 1931; „Vasarotoja“, 1925–1926; „Apsiaustas“ („Pajūryje“), 1925–1926 ir kt.) ar paslaptinę Adalberto Staneikos „Moterį su balta skrybėle“ (XX a. 3–4 deš.), Marcės Katiliūtės portretus galime matyti ryškius vidinės pasaulėjautos ir skonių kaitos atspindžius. Čia verta paminėti tematiškai gana artimą laiko dvasiai dekoratyvią Barboros Didžiokienės tapybą („Ekranas gražuolė“, 1927; „Bajadera“, 1930). Formos požiūriu *art deco* stiliaus apraiškų aptinkame Kazio Šimonio darbuose („Karalius“, 1925), parodoje eksponuojamoje Adomo Galdiko „Grėbėje“ (1928) ar chrestomatiniiais *art deco* pavyzdžiais Lietuvos dailėje pripažintuose Liudviko Strolio studijų metų piešiniuose („Apsikabinusios nuogos moteris“, apie 1930; „Trijų figūrų kompozicija“, 1935; „Figūros studija“, apie 1930 ir kt.).

Art deco dekoratyvumas ir ornamentiškas, geometriškas būdingas ir to meto scenografijoms, dažniausiai kurtoms mums jau pažįstamų tapytojų – K. Šimonio (scenovaizdžio eskizas V. Krėvės misterijai „Likimo keliais“, 1929), A. Galdiko (scenovaizdžio eskizai J. Žulavskio pjesei „Mesijas arba Sabatai Cevi“, 1930; kostiumų eskizai V. Šekspyro komedijai „Vasarvidžio nakties sapnas“, XX a. 3 deš.), D. Tarabildaitės (scenovaizdžio ir kostiumų eskizai

S. Kymantaitės-Čiurlionienės ir A. Sidabraitės pasakai „Aliutės sapnas“, 1936) ir kt.

Modernios stilizacijos, *art deco* plastikos aptinkame to meto Vytauto Kazimiero Jonyno („Madona“, 1933; „Bėgimas iš Egipto“, 1931; „Mauduolės“, 1932; „Šv. Jurgis“, 1934), Konstancijos Petrikaitės-Tulienės, Gerardo Bagdonavičiaus, Jono Juozo Burbos grafikos kūrinuose ir parodoje eksponuojamuose knygų grafikos pavyzdžiuose. Pačiai radikaliausiai ir taip retai Lietuvos vaizduojamame mene aptinkamai *art deco* pakrai-

pai parodoje atstovauja S. Ušinsko, V. K. Jonyno, L. Strolio, A. Šepečio sukurti plakatai konkursui Vytauto Didžiojo 500 mirties metinių sukakčiai paminėti.

Taigi į A. ir P. Galaunių namus sugrįžo dailės kūriniai, kasdienio gyvenimo detalės, buities reikmenys, prikėlę alsavimui dar taip netolimo laikmečio dvasią, kai laikinojoje sostinėje, o ir tarp šio namo sienų, kunkuliavo spalvingas kultūrinis ir visuomeninis gyvenimas, svaigino modernėjančios aplinkos „techniški mirazai“...

Miglė Banytė

Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus